

Väärin sammutettu

Kaarle Nordenstreng arvioi tässä lehdessä (3/1996, 75-78) Yleisradion kolminiteisen historiarajan, käytännössä kuitenkin minun kirjoittamani kakkosniteen¹. Arvio sisälsi pientä näennäiskriittosta, mutta sen varsinainen sanoma oli, että erityisesti minä olin tehnyt huonoa työtä. Saman tien hän muistaa myös Suomen sanomalehdistön historia -projektin (jonka lopputuotteet, SLH 1-7, ilmestyivät jo 1985-88) jääneen samalle tasolle. Siinäkin olin vaikuttamassa sekä lähtökohtiin että tulokseen.

Nordenstrengin arvio on olenaisilta osin ilmestynyt jo 1976 Pirkko Tulpon toimittamassa kirjassa Radioamatööreistä tajunta-teollisuuteen². "Epilogi: Yleisradiotoiminta suomalaisessa yhteiskunnassa" on kiinnostava yhdistelmä tieteellistä tutkimusohjelmaa ja poliittista taistelukirjoitusta.

Tästä ohjelmajulistuksesta löytyy "oikea" sammutustapa, jonka läpi Nordenstreng katsoo minun "vääriä" menettelyäni. Hänen "metakertomuksensa" on tämä: "Tekisikin mieli esittää sellainen väite, että maamme yleisradiotoiminnan ajan koko sen historian ajan luettavissa suomalaisen yhteiskunnan vastaava tila ja erityisesti tilanne ns. luokkavoimien kannalta. Toisin sanoen yleisradiotoiminnan historiassa ei missään vaiheessa liikuttaisi kohti suurempaa tai vähäisempää itsenäisyyttä, poliittisuutta, yhteiskunnallisuutta tms., vaan tosiasiaa yleisradiotoiminnan vaiheet määräytyisivät yhteiskunnan keskeisten etupiirien – yhteiskuntaluokkien – välisen voimasuhteen perusteella." (Em. art., s 310)

Yritin jo vuonna 1984 herättää keskustelua sitä, mitä yhteiskuntatieteilijät historiantutkijoilta oikein haluavat.³ Siihen aikaan nimittäin historian ja (muiden) yhteiskuntatieteilijöiden lähentyminen ei ollut lainkaan niin pitkällä kuin nykyisin. Nordenstreng ei keskus-

teltarjoukseen tarttunut, mutta ei sen puoleen kukaan muukaan. Nyt kun mediahistoria on nouseva alue, hänelle palautuvat uusien lisäksi mieleen vanhat synnit. Muiltakin toivottavasti löytyy keskustelukiinnostusta. Pitäisin nimittäin suotavana, että keskusteluun osallistuisi myös sellaisia, joilla on itsellään kokemusta mittavien tutkimustöiden toteuttamisesta. Laajan tutkimuksen tekeminen kun kumminkin on hieman eri laji kuin sellaisen tekemisestä puhuminen.

Koska olen jatkuvasti sitä mieltä, että taustat ovat tärkeitä ja niiden avulla voi tehdä ymmärrettäväksi sisältöjä, joudun asemoimaan Kaarle Nordenstrengia aikaan ja tutkimuskohteeseen. Hän on mitä suurimmassa määrin asianosainen ja hänellä näyttää olevan suuri halu vaikuttaa niin Yleisradion kuin muun yhteiskunnan historiakuvaan. Minulle Yleisradion historian kirjoittajana hän on kuitenkin tutkimuskohde, historian henkilö, ja siksi en aikoinaan reagoinut hänen signaaleihinsa päästä neuvonantajakseni. Toki tunsin hänen ohjelmajulistuksensa. Aikomuksenani oli prosessin loppuvaiheessa haastatella häntä ja lukeisaa joukkoa muita aikalaistoimijoita, mutta valitettavasti aika loppui kesken.

Jo Pertti Hemänuksen kirjasi reporadioraporttiinsa, miten Nordenstreng aktiivisesti pyrki ja pääsi uuden pääjohtajan avuksi Yleisradiota uudistamaan. Jos ajatellaan, kuten ajattelen, että Reporadion ideologinen ydin oli se joukko, joka tuotti Yleisradion suunta -kirjat, niin Kaarle Nordenstreng ehdottomasti kuului Reporadion ytimeen. Siitä ei ollut pitkä matka varsinaisen vallan lähteille, presidentti Kekkonen liepeille. Reporadiokauden jälkeinen Nordenstreng oli jo professori, joka rakensi johdonmukaisesti viestintäpoliittisen vaikuttajan asemaa kotimaassa ja kansainvälisesti.

Nordenstreng paheksuu "juoruiluksi" sitä, että kerron miten ja miksi hän rekrytoi Yrjö Ahmavaaran Yleisradion PTS-elimeen. Sitä se ei ole eikä liioin "yksityiskohtil-lä mässäilyä", vaan sillä on harkittu tarkoituksensa: olla esimerkiksi valottamassa reporadioideolo-

gian syntytaustoja. – Sen sijaan saman sivun (168) toinen Nordenstreng-sitaatti, "menestyminen-hän ei ole mielenkiintoista, vaan sen riskejä ottava tavoittelemisen", voi olla hieman sisäinlämpäviä joskaan ei 30 vuoden perspektiivissä välttämättä huono.

Viestintäpoliittinen vaikuttaja haluaa leimata vulgaariksi Simo-pekka Nortamon lanseeraaman kielikuvan 70-luvun viestintäpolitiikan punikeista ja lahtareista. Jo 1976 (em. art., s.318) hän sanoi sitä "virheellisen yhteiskunta-analyysin tyyppiesimerkiksi". Paljon niissä taistoissa oli pintakuuhua, mutta turha on silti kiistää, etteikö 70-luvun suuri kysymys Suomesakin sijoittunut hyvin vakavassa mielessä juuri tuolle väriskaalalle ja etteikö Nordenstreng olisi ollut "punikkien" keulahahmoja. Joukkoviestimet (ent. joukkotiedotusvälineet) ovat aina olleet tärkeitä työkaluja kaikenlaisille ihmismielen insinööreille.

Sitä vastaan en polemisoi, että Tiedotustutkimus valitsi Yleisradion historian arvioijaksi asianosaisten. Arvion lukijan on kuitenkin hyvä tietää kirjoittajan suhde arvioitavan tutkimuksen kohteeseen. Hupaisaa on ollut havaita kuinka eri näkökulmista eri asianosaist lähestyvät samaa tekstiä, Nordenstrengin lisäksi Seikko Eskola (Kanava) ja Eero Saarenheimo (Historiallinen Aikakauskirja).

Halpa projekti, ei kallis

Nordenstreng kertoo, että hankkeen kustannukset olivat noin neljä miljoonaa markkaa. Niin kai siten, itse tiedän vain oman kustannusosuuteni. Populistisesti sanansa asettaen Nordenstreng kirjoittaa, ettei tämä ole hänestä "lupamaksuvarojen väärinkäyttöä tai suuruudenhulluutta". Mutta mahtaako hän oikeasti olla tätä mieltä, koska hän seuraavaan hengenvetoon nostaa "monumentin" kustannukset lajiittain kärkisijoille.

"Monumentti" on kätevä sana, jos haluaa korostaa kuorta ja halventaa sisältöä. Olen vastuussa vain osastani sisältöä, ja vaikka minulle olisi kelvannut vaa-

timattomampikin ulkoasu, niin totean että lopputulos on kaunis ja tuntuu hyvältä kädessä. Kantani sisältöön selviää pitkin tätä kirjoitusta.

Eikä projekti ollut kallis. Viisi tutkijatyövuotta on vähän. Tiedän sen konkreettisesti, koska minulla oli niistä kaksi. Nautin niistä suunnattomasti, mutta olisi niitä saanut olla enemmän. Nordenstrengin todistuksen mukaan siis tutkijoille meni noin 1.5 miljoonaa. Otetaanpa rinnalle Ruotsi, jossa vastaavalla hankkeella^a on säätiöitynä parikymmentä miljoonaa kruunua, aikaa moninkertaisesti ja tutkijoita plutoona. Projekti rakentuu erityiskysymyksiin puretuvista tutkimuksista, jotka julkaistaan erityisessä sarjassa, sekä kolmesta synteeseiniteestä – jotka kaiketi nekin tulevat olemaan monumentaalisia. Kateus iskee minuunkin.

Kun Nordenstreng soimaa, että en käsittele henkilökunnan rakennetta ja henkisen tuotannon edellytyksiä ylisuurissa suolakaivoksissa, niin tulokoon nyt tiedoksi, että Ruotsissa aiheesta tehdään kokonainen kirja. Tällä tavalla projektien kokoluokkaero näkyy. Pienessä projektissa joutuu tekemään enemmän valintoja, ja aina ne ovat ”väärä”.

Vaativuutta ei kaunista

Jos Eino S. Repo olisi saanut jatkaa pääjohtajana toisen kauden, Yleisradio olisi julkaissut 50-vuotishistorian. Radion johtajana hän ei enää saanut hanketta läpi. 1970-luvun pääjohtaja Erkki Raatikainen ei vielääkään pidä historioiden kirjoittamista tarpeellisenä. Nordenstreng ja kumppanit saivat kuitenkin aikaan jo mainitsemani Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen -kirjan, josta pääosan kirjoitti Nordenstrengin oppilas Pirkko Tulppo gradunaan ja sivulaudaturtyönään.

Olen kirjan lukenut, mutta en ole kovin innostunut. Se on graduna hyvää keskitasoa. Nordenstreng kumminkin haluaa tuottaa sellaisen totuuden, että verrattuna uuteen Yleisradion historiaan

hänen projektinsa ja Yleisradion 25-vuotishistoriikki olisivat jo sanooneet olennaisen: ”Uusi monumentti ei todellakaan voi ylvästellä sillä, että se olisi uraauurtava peruskartoitus ainakaan 1970-lukua edeltäviltä vuosikymmeniltä. Miellestäni olennainen noista ajoista on jo aikaisemmissa kirjoissa ja kansissa, nyt on vain saatu aikaan tyylikäs ja entistä yksityiskohtaisempi esitys.”

Sanoisin, että kissan häntä on tarpeettoman ylväästi pystyssä.

Tulpon työ on kelpo gradu, mutta ei enempää. Oma tekstiäni (ja kansakirjoittajieni) en osaa sijoittaa Nordenstrengin ”meillä tällaiset ovat keskitason graduja” -diskurssiin hänen tarkoittamalleen paikalle. Tulpon ja Raimo Arhelan teksteillä on ansionsa enkä väheksy niitä. Minulle niistä ei kuitenkaan ollut käytännössä kovin paljon apua, sillä minun oli joka tapauksessa käytävä koko materiaali läpi itse.

Numerot kateissa?

Tartun Nordenstrengin tarjoamaan esimerkkiin, tilastoihin ja niihin perustuviin yleistyksiin. Tosi-asiassa tein itselleni Yleisradion

vuosikirjojen perusteella vuositilastot, joihin laskin ohjelmaturtien määriä ja prosenttijakautumia ja kaikkea sellaista. Vastaavia tilastoja on Tulpon kirjan lopussa, kuten Nordenstreng toteaa. Jokainen pitkiä aikasarjoja koonnut tietää, millaisia vaikeuksia tilastointiperusteiden muutokset aiheuttavat. Mutta kokosin kumminkin, ja jälkiä näkyy asia yhteyksissään esimerkiksi sivuilla 67-69, 78-80, 98, 125-127, 162, 255-256, 363-364 ja 374.

Nordenstrengin malliksi tarjoama ”täysi tavara” on peikkää taulukon sanallista referointia. Minun ratkaisuni oli, että kokoamiini taulukkoihin perustuvat tiedot esiintyvät siinä paikassa, mihin ne asiallisesti kuuluvat ja missä niillä on merkitystä.

Sitäpaitsi olen varsinaisesti tätä mieltä numeroista (s.217): ”Reporadion apologeetit ovat mieluummin korostaneet, että valtaosa Yleisradion ohjelmista oli jotakin aivan muuta kuin sitä radikalismia, mistä Reporadio sai maineensa. Määrällisesti

katsoen he ovat oikeassa, mutta lukuihin vetoaminen ei tee tyhjäksi sitä, että olennaisinta on ’laadullinen’, se mitä johonkin sarakkeeseen merkityn ohjelmaturin tai muun suorituksen sisältä on ja miten se kohtaa kuuntelijansa ja katselijansa ja miten nämä sen. Siksi Reporadion ohjelmistosta nousee kiinnostavaksi nimenomaan sen huomiota herättänyt osa, juuri se oli ’Reporadio’. Näiden ohjelmien ja niiden matkansaattamien kannanottojen, päätösten ja tekojen kautta saavat valaisua myös Yleisradion kaltaisen poliittisesti hallitun viestimen toimintaehdot.”

Yhteiskunta kateissa?

Ilmoitin pääteemakseni ”Yleisradio ja yhteiskunta”, mutta vuoden 1976 linnissä läpi katsova Nordenstreng on tulokseen tyytymä-

tön: Yhteiskunta ei näy varsinaisena tutkimuskohteena, vaan taustalla hämmöttävänä kulissina.

Kuinkahan syvään sitä voi hukaista! Jos olisin kirjoittanut kirjan "Suomen historia 1949-95", tutkimuskohteeni olisi ollut suomalainen yhteiskunta. Tulos olisi voinut muistuttaa sitä, mihin Pertti Alasuutari on hyvässä ja kiinnostavassa kirjassaan päätenyt. (Toetan, että oma Yleisradion historian periodisointini ja hänen periodisointinsa sopivat mukavasti yhteen; puhumme samasta asiasta.)

Mutta kun kirjoitin kirjan "Yleisradion historia 1949-95", pääteemana "Yleisradio ja yhteiskunta", kirjoitin Yleisradiosta ja ripustin sitä taustalla hämmöttävään yhteiskuntaan. Yritin myös olla konkreettinen eli tarkastella yhteiskuntasuhdetta toisaalta yhtiön hallintorakenteen, toisaalta ohjelmien herättämien reaktioiden kautta. Lisäksi pidin tärkeänä tehdä kuhunkin neljään periodiin alku- ja loppuluvut sekä kirjan loppuun Yleisradion koko historiaa hahmottavan loppuluvun, jossa vetelin leveämmällä sivelimellä. Niitä on siis paljon enemmän kuin Nordenstrengin huomaamat kaksi sivua.

Nordenstrengin hätälääkkeeksi tarjoamat "yleisen" historian profiilikuvaukset, kuten Tulpon kirjassa, jäävät yleensä päällelimatuiksi. Minusta on parempi, että kiinnikkeet ovat itse tekstissä. Samoin tein jo SLH:ssa.

Valtion omistaman Yleisradion yhteiskuntasuhteen peruspuitteet tutkimuskaudellani määritti Lex Jahvetti. Yleisradion ylin päättäjä on hallintoneuvosto, joka on poliittinen elin. Sen, ja poliittisen järjestelmän, tuntosarvia olivat myös ohjelmaneuvoست. Konkreettisimminkin hallintoneuvosto eli poliittinen järjestelmä käytti valtaa solmiessaan johtajapaketteja ja päättäessään talousarviosta.

Tietysti poliittinen rakenne joisakin puitteissa heijastelee yhteiskuntarakennetta, mutta silti en haluaisi käyttää Nordenstrengin reseptiä vuodelta 1976 ja kiinnittää Yleisradion liikkumavaraa yksiselitteisesti ihan yhteiskunnan luokkasuhteisiin saakka. Siinä saattaisi se varsinainen tutkimus-

kohte hävitä metakertomuksen asettamiin puitteisiin.

Mutta kulisissa luokkatais-toinkin myrskyt salamoivat tai ainakin sen kokeminen näkyy ja pilkahtaa tuon tuosta esiin hallintokuntien keskustelussa ja päätöksenteossa. Siitä kirjoittaminen ei ole pikkupolitiikoinnin juurukronikointia, vaan kertoo siitä millaisena tosipolitiikan valtarakenteet tutkimuskohteen tasolla ilmenevät. "70-lukulainen" Nordenstreng ehkä vierastaa minun ("60-lukulaisen") hänen suuresta vuosikymmenestään antamaa raadollista kuvaa. Pikkupolitiikoinnin pinta-vahto oli niin laaja ja syvä, että sitä ei voi sivuuttaa.

Mediahistorian tasot

Toivon, että keskustelu mediahistoriasta jatkuu. Olen valmis osallistumaan siihen ja työdyn nyt vain toteamaan, että on monia legitimejä tapoja lähestyä joukkoviestintä ja joukkoviestinnän historiaa. Tutkimuskohteelle voidaan ja täytyy asettaa monenlaisia kysymyksiä, ei vain yhdenlaisia. Ja historiahan sijoittuu aina aikaan ja paikkaan ja on prosessi; siis yhteiskunta on kokonaisuutena läsnä. Useimmiten osien ja kokonaisuuden vuoro vaikutusta on hedelmällisempää tarkastella osista päin. Suurilla metateorioillakin on paikkansa, mutta useimmiten ne vain rajoittavat.

Narraatiovirran ystävä sen sijaan olen, sillä historiaa kirjoitetaan ihmisten luettavaksi. Narration tarkoitus ei ole juttujen kertominen, vaan kulloisenkin esityskohteen saattaminen kommunikatiiviseen muotoon.

Kirja tekijän kommentoimana

Olemme edes yhdestä Nordenstrengin kanssa samaa mieltä: Periodisointini ja periodien otsikointini ovat osuvia. Tulos näyttää itsestään selvältä, mutta on ennakko-oletusten ja tutkimusprosessin vuoro vaikutuksen tulos. Samaa tiivistetty mainitsemiini johdatuksiin ja lopetuksiin.

Nordenstreng ei näe paljon ar-

voa sillä, mitä kirjoitin/kirjoitimme ajasta ennen 1970-lukua. Tyyliini ei kuulu "ylvästeleminen" ja pidän seuraavaakin "toteamisena": Olen aika tyytyväinen osuuteeni kahteen ensimmäiseen jaksoon (1949-69) enkä pidä kolmattaakaan (1970-81) vallan kehnona. Viimeinen jakso (1982-95) on kovassa kiireessä tehtynä pinnallisempi kuin olisin halunnut, mutta käy peruskartoituksesta. Painatin kirjaan (s.437) tällaista: "Kun Yleisradion historialle joskus kirjoitetaan jatkoa, lienee joka tapauksessa viisasta hakea vauhti 1980-luvun puolivälistä." Mieluiten olisin lopettanut MTV:n uutisiin ja tehnyt siitä eteenpäin kirjan Yleisradion 75-vuotisjuhlin.

"Vanha" Yleisradio ja Reporadio olivat erityisen kiinnostavia siksi, että muutos oli niin suuri. Käytin runsaasti energiaa analysoidakseni – ja aika paljon ohjelmistakin kirjoittaen – miten ja miksi "vanha" Yleisradio yleisesti koettiin jälkeensä. Kuitenkin se juuri sellaisena heijasteli yhteiskunnan valtailmapiiriä, "sivistyneen keskiluokan maailmaa". 60-luku toi sille ilmapiirille haastajia, ja kun Yleisradio samalla heilahti passiivisesta säilyttäjämästä aktiiviseksi muuttajaksi, ei reporadiotaisteluita sovi ihmetellä. Tulokitsen, että Reporadion aikaansaama aallokko oli osittain "vanhan" Yleisradion "syytä".

Lopuksi

Kaarle Nordenstrengin arvio Yleisradion historiasta oli epäoikeudenmukainen, mutta ansaitsee painotilansa jos se ja tämä kirjoitus saavat aikaan keskustelun mediahistorian kirjoittamisesta. Minä ainakin aion jatkaa alalla, sillä monta hanketta on toteuttamatta. Nordenstreng itse tekisi historian tutkimukselle parhaan palveluksen kirjoittamalla laajat, yksityiskohtaiset ja avoimieliset muisteimat. Ovat sellaisia paljon nuoremmatkin tehneet.

RAIMO SALOKANGAS

- 1 Raimo Salokangas, Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949-1996. Yleisradio Oy 1996.
- 2 Kaarle Nordenstreng, Epilogi: yleisradiotoiminta suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Pirkko Tulppo (toim.), Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen. Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotoimintaa. WSOY 1976, 307-321.
- 3 Raimo Salokangas, Historiallisesta tiedotustutkimuksesta. Tiedotustutkimus 1/1984, 52-54.
- 4 Ks. Nordicom-Information 3-4/1996, 41-49.

KAARLE NORDENSTRENG

Ohi meni

Jos lukisin Raimo Salokangasta kuin hän minua, kimpaantuisin oitis. Hänhän julkeaa suositella minulle muistelmien kirjoittamista, kun en muka osaa tehdä mittavaa tutkimusta enkä muutenkaan yllä hänen erinomaisuutensa arviointiin. Rupeaisin sitten väöntämään ja vihjailemaan.

Mutta ei: ilmoitan mielihyvin ryhtyvänä aikanaan muistelmien tekoon, ja kieltäydyn kohteliaasti ottamasta vastaan henkilökohtaisuuksia. Tiedoksi siis, että puukko meni ohi.

Totean siiti huokaisten, että onpa siinä kollegalla tapa lukea. Yritin tosissani olla tasapuolinen ja nostaa esille tärkeän yleisen kysymyksen mediahistorian suhteesta yhteiskuntaan.

Ohi siis meni puolin ja toisin. Joten eiköhän jätetä areena seuraavaksi niille, jotka keskittyvät asiaan – kaipa sellaisia vielä/jo tavallavallasta löytyy.

ESKO SALMINEN

Raittila ajaa raiteissaan – valitettavaa ohikeskustelua

Pentti Raittilan kirja-arvio teoksestani Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968-1991 (Edita 1996) on esimerkki valitettavasta ohikeskustelusta kahden tieteellisen lähestymistavan tiedotusopin ja lehdistöhistorian välillä. Hedelmällisen kritiikin ja keskustelun sijasta Raittila ajaa omista tiedotusopin raiteissaan harhaan eikä halua oikein ymmärtää kirjaa, varsinkaan sen tutkimusmetodia ja asemaa peruskartoituksena.

Menneinä vuosina määrätty osa tiedotusoppia piti itseään sinä oikeana tieteenä. Historiantutkimus oli vain "kronikointia". Alkavatko taas vanhat tuulet puhalttaa? Historiatiede metodeineen on viestintätutkimuksen lähestymistapa muiden joukossa.

On ymmärrettävää, että kirjastani paljastuva lehdistön lähimenneisyys on joillekin tiedotusoppineille kiusallista. 1970-luvun totuuksien kanssa on monen vaikea elää. En väitä, että se koskee Raittilaa. Naiivia on kuitenkin Raittilan tavoin yrittää riistää tältä lehdistöhistorian alaan kuuluvalta monivuotiselta hankkeelta tutkimuksen luonnetta.

Lähes asiaton on Raittilan arvion loppu mm. teoksen ilmaisuisesta. Raittila pitää kirjaa myös epäanalyttisenä - tietysti omista lähtökohdistaan. Tunnettuahan on, että aivan toisenlaiseen tulokseen ovat tulleet aikaisemmin teosta arvioineet itsekin historioitsijat Touko Perko, KS 22.9. ja valt. tri Jukka Tarkka, HS 24.10., tutkija Markku Salomaa, Journalisti 17.10. ja kriitikko Tero Liukkonen, HS 8.1. Sekä monet muut.

Juuri tiedotusopin edustajalta odottaisi arviota työssä kehitettyä uudenlaisesta sisällönanalyysistä. Siinä on mitattu lehtien suomettamisastetta lähes 20 koti- ja ulkomaisesta sanomalehdestä 1968-1991. Nyt tätä graafisin esityksin varustettua analyttistä liiteosaa s.293-305 ei ole arvioitu

sen keskeisestä luonteesta huolimatta lainkaan. Se on tutkimuksen ydinosaa. Myös kuvatutkimus on hyvin olennainen.

Raittila ei myöskään ole puutunut eräässä mielessä koko kirjan perustaan eli ulkomaisten lehtien rooliin. Iso-Britannian, Saksan liittotasavallan, DDR:n ja Ruotsin lehtien suhtautuminen itsesensuuriin on nyt saatu samojen kansien väliin.

Tutkimuksen pääasiaa on luonnollisesti itsesensuurin ongelmallinen käsitteanalyysi. Koko käsite oli tutkimusprojektin alkaessa määrittelemätön. Projektissa se jäseni. Siinä oli suureksi avuksi tiedotusopin laitoksella tehty tätä kiisteltä aihetta koskeva luonteva, avoin yhteistyö joidenkin tiedotusopin tutkijoiden kanssa.

Päämetodina kirjassa on lähtötavoitteen mukaan historiantutkimuksen perinteinen kvalitatiivinen analyysi. Työtä tehtiin viidessä maassa, ja aineistoa oli assistenttien arvioiden mukaan lähes 150 000 sanoma- ja aikakauslehtien sekä arkistosivua. Niistä syntyi itsesensuurin peruskartoitus. On kohtuutonta vaatia tällaiseen peruskartoitukseen analyysejä vaikkapa tekstintutkimuksen keinoin ns. "ystävyyden journalismista". Sellaiset tietysti ovat, kuten monet muutkin herätteet, jatkokutkimuksen aiheita joko tiedotusopin tai historian metodein. Niitä jo tehdäänkin.

En tietenkään väitä, että Raittila olisi lukenut koko kirjaani kuin piru Raamattua. Teosta on myös *asiallisesti käsitelty, ja Raittila löytää monia merkittäviä kohtia*. Hän kiinnittää huomiota myönteisellä tavalla yksityiskohtiin esim. siihen, että kirjassa on runsaasti venäläisten salaisia raportteja Suomen lehtikentästä. Niiden saanti Moskovasta oli todella työlästä.

Journalistisesta näkökulmasta ja jatkotöiden kannalta – joita monet opiskelijat nyt tekevät – on lopulta ikävää, että Raittilan sinänsä selkeässä kritiikissä olennainen jää sivuun, em. keskeisiä seikkoja ei arvioida lainkaan. Tutkimuksessa tietysti hyödyllinen pikkutarkkuus taas nousee – virheitä hakiessa – liiankin suureen kunniaan kirjoituksen loppusanoissa.